

ДЛЯ МАЛІТВЫ І НЕ ТОЛЬКІ

Пасля рэвалюцыі 1917 года ў Беларусі не будавалі синагог. І вось яе, як кажучь будаўнікі, узведзена з нуля, адкрылі ў Віцебску. У перакладзе з іўрыта яе назва «Шацёр Давіда». Цырымонія адкрыцця стала падзеяй міжнароднага маштабу, бо на ёй прысутнічалі іншаземныя госці: рабіны і прадстаўнікі іўдзейскіх абшчын.

Будынак узв'язлі недалёка ад Смаленскага рынку, на вуліцы Грыбаедава. На ёй ёсць помнікі архітэктуры, і па дарозе да храма можна «перанесціся ў часе». Недалёка на суседняй вуліцы — будынак, які раней выкарыстоўваўся вернікамі. Ён з'явіўся некалькі дзясяткаў гадоў таму.

Шмат ахвотных было фінансаваць будаўніцтва. У частцы адной са сцен — цэгла з імёнамі ахвярадаўцаў.

Рабін Віцебска Малкіэль ГАРГОДЗЭ паведаміў, што синагога паралельна стане культурна-асветніцкім цэнтрам. Тут можна будзе паслухаць лекцыі, паглядзець фільмы па тэме іўдаізму, убачыць выставы. Запланавана стварыць і музей, прысвечаны жыццю іўдзейў у Віцебску.

Фота Аляксандра СПАТКАВА.

Новую синагогу пабудавалі па ўнікальным праекце. Ёсць шкляны купал, вялікія круглыя вокны, шматузроўневая столь. Унутры на ўсходняй сцяне — некалькі камянёў з Іерусаліма. Як раскажаў Леанід ТОМЧЫН, старшыня Віцебскай іўдзейскай абшчыны, новабудуля адпавядае ўсім рэлігійным канонам. Узводзілі каля двух гадоў.

Паводле слоў Міхаіла ДАНИЛЕНКІ, саветнік старшыні Віцебскага аблвыканкама, адкрыццё синагогі — падзея знакавая не толькі для віцебскіх іўдзейў. Ён нагадаў, што менавіта ў Беларусі нарадзіліся адраджальнікі іўрыта Эліэзэр Бен-Егуда, першы прэзідэнт Ізраіля Хаім Вейцман, іншыя знакамітасці. І, зразумела, Віцебск вядомы ўсяму све-

ту, у першую чаргу, дзякуючы земляку, мастаку Марку Шагалу. Дарэчы, вельмі сімвалічна, што ўнутры новай синагогі копіі знакамітых шагалаўскіх вітражоў «Дванаццаць кален Ізраілевых».

Падчас акупацыі Віцебска фашысты знішчылі каля 20 тысяч яўрэяў. А ў канцы пазамінулага стагоддзя, згодна з данымі перапісу насельніцтва, іх колькасць перавышала 50% жыхароў горада. Калісьці ў правінцыйным гарадку было каля 60 синагог і іўдзейскіх малельных дамоў.

На свяце прысутнічалі прадстаўнікі каталіцкага і праваслаўнага духавенства. Добрае надвор'е, яўрэйскія музыка і песні стваралі асаблівы настрой. Нават дах будынка стаў імправізаванай канцэртнай пляцоўкай: там іграў скрыпач. Ён, быццам бы сышоў з палотнаў Шагала. Свята без перабольшвання запомніцца надоўга. І, магчыма, з часам у горадзе стане синагог больш. Захаваліся рэшткі старадаўняга будынка на вуліцы Рэвалюцыйнай і фундамент Вялікай синагогі ў раёне цяперашняй вуліцы Калініна.

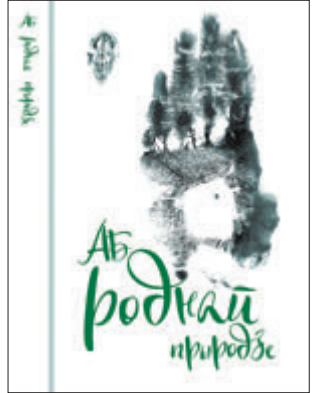
Аляксандр ПУКШАНСКІ.
pukshanski@zviazda.by

■ Новыя кнігі

Аб роднай прыродзе песню спяваем

«Мастацкая літаратура» падарыла чытачу зборнік мастацкіх твораў

Кніга так і называецца — «Аб роднай прыродзе». Дзясяткі аўтараў выказваюць сваё замілаванне беларускімі краявідамі ў вершах і прозе. Адкрывае зборнік, які можна смела браць у якасці дапаможніка і на ўрокі географіі, на ўсе прыродазнаўчыя дысцыпліны, верш Уладзіміра Караткевіча «Беларуская песня». «Дзе мой край? Там, дзе вечную песню пяе Белавежа, / Там, дзе Нёман на захадзе помніць варожую кроў, / Дзе на ўзвышшах Наваградскіх дрэмлюць суровыя вежы / І вішнёвыя хаты глядзяцца ў шырокі Дняпро...»

І яшчэ з Караткевіча: «Ты — наш край. Ты — чырвоная груша над дзедаўскім домам, / Лістападаўскіх знічак густых фасфарычная раць, / Ты — наш сцяг, што нікому, нікому на свеце, нікому / Не дамо абсмяць, апаганіць, забыць ці мячом звываць...»

У кнізе прадстаўлены як творы класікаў, пісьменнікаў ранейшых пакаленняў, так і вершы, і проза нашых сучаснікаў: Андрэя Федарэнкі, Віктара Карамазова, Віктара Шніпа, Навума Гальпяровіча, Васіля Зуёнка, Алеся Бадака, Раісы Баравіковай, Валерыя Гапеева, Людмілы Рублеўскай, Алеся Наварыча, Анатоля Бутэвіча, Алеся Жука, Георгія Марчука. Зборнік падзелены на раздзелы адпаведна порам года — «Вясна», «Лета», «Восень», «Зіма». Шкада, што кніга, выдадзеная, дарэчы, тыражом 1500 экзэмпляраў, — без ілюстрацыйнага матэрыялу. Хоць ад гэтага яе мастацкі ўзровень ніколі не ніжэйшы. Можна смела раіць выданне і школьнікам, якія збіраюцца дэкламаваць найлепшыя творы беларускай літаратуры на конкурсах, у праекце «Жывая класіка», выкарыстоўваць як аргументы любові да роднай старонкі ў сачыненнях і іншых пісьмовых работах. Зборнік «Аб роднай прыродзе», укладзены вядомым паэтам Віктарам Шніпам, — уражальны напамін, што тэма прыроды з'яўляецца зараз, была раней ці не галоўнай мастацкай магістраллю беларускай літаратуры.

Сяргей ШЫЧКО

СВЯТЫНЯ НА СХІЛЕ

аб узнаўленні Каложы ў яе першапачатковым выглядзе. Гэта азначала, замяніць драўляныя сцены мураванымі, паводле існуючых. Царкву зноў паставілі на кансервацыю. У 30-я гады вярнуліся да рэканструкцыі, бо па сценах пайшлі расколіны. Перш-наперш, умацавалі схіл.

У саветскі час тут месціўся філіял гісторыка-археалагічнага музея, а затым — філіял музея гісторыі рэлігіі і атэізму. У 1991 годзе храм вярнулі праваслаўным вернікам, але праблемы з пагрозай разбурання не зніклі. Наадварот. Паводка 1995 года паказала, што калі ўсё пусціць на самацёк, Каложа проста спаўзе ў Нёман. Вось тады і пачаліся самыя фундаментальныя работы па ўмацаванні схілу, якія доўжыліся 10 гадоў. У каложскі бераг былі ўціснуты 23 буравыя свідравіны з анкернымі балтамі. Была аказана падтрымка з боку ЮНЕСКА, бо царкву якраз унеслі ў Спіс помнікаў сусветнай спадчыны. Час патрабаваў рамонт і самога будынка, але на гэта ўжо не хапіла сродкаў.

Новы віток

у ратаванні храма

Да выратавання святыні на працягу апошніх гадоў паспрабавалі падключыць жыхароў Гродзеншчыны, але, як паведамілі ў абласным упраўленні ідэалогіі, сабраць неабходныя сродкі не ўдалося. Пакуль нарэшце на праблему не звярнуў увагу кіраўнік краіны. Па загадзе Прэзідэнта, на рамонтныя работы сёле-

та ў ліпені было выдзелена каля 200 тысяч рублёў. Якраз цяпер ідзе асваенне сродкаў.

Вось цяпер, калі драўляную сцяну адкрылі, можна ўбачыць, наколькі своечасова пачаліся работы. Асабліва ўражае стан бэлькі на фундаменце. Яны значна прагнілі, у многіх месцах — проста трухлявыя. Ды і сам фундамент часткова сыплецца. **Галоўны інжынер ААТ «Гроднажылбуд» Святаслаў НАВІЦКІ** пералічвае асноўныя стадыі рамонтна-выраўняцця сцяну, змяніць абшывку, уцяпліць, усталяваць новыя вокны і дзверы, замяніць бэлькі. Як-нік яны прастаялі больш за сто гадоў. А вось каркас застанецца, як і

Максім СЕЛЯДЦОЎ. Тут патрэбна дасканалы, кропкавы падыход, які накіраваны на тое, каб не нашкодзіць, а наадварот, выправіць папярэднія недарэчнасці.

Тое, што царква набліжаецца да аварыйнага стану, пацвердзілі даследаванні падчас распрацоўкі праекта. Выраслі захаваны асноўны каркас, два іншыя пласты замяніць. Сцены па завяршэнні плануецца пафарбаваць спецыяльным лакам «пад дуб». Спецыяліст не ўтойвае, што і дах патрабуе рамонт, але не гэтым разам. Цяпер галоўная задача — аднавіць драўляную сцяну.

Каложская царква пабудавана ў першай палове XII стагоддзя ў часы княжання Барыса і Глеба Усеваладавічаў і ў іх гонар асвячоная. Гэта адзіны аб'ект гродзенскай архітэктурнай школы, які дайшоў да нас. Яго асаблівасць — шліфаваныя булыжнікі ў сцяне і каляровыя маёлікавыя пліткі ў выглядзе крыжоў. Цікава, што яны захавалі сваю афар-

Аварыйная бэлька Каложы.

дах. Перакрываць яго праект не прадугледжвае. Ён будзе толькі часткова ўзняты.

Будаўнікі адказваюць не толькі за якасць работ, але і за якасць матэрыялаў, таму самі купляюць лес і вырабляюць бетон. Дарэчы, тут працуюць тыя, хто мае вопыт работы на гістарычных аб'ектах. І гэта вельмі важна, лічыць **галоўны інжынер інстытута «Гроднаграмадзянпраект»**

боўку з тых часоў. А яшчэ ў сцяне ўбудавана мноства збаной-галаснікоў, якія надаюць асаблівую акустыку. Кажуць, што на адной з цаглін (плінфаў) захавалася старажытны адбітак пальца, яго заўважыў адзін са святароў. На яго думку, гэты адбітак застаўся ад будаўніка царквы. Як відаць, яна тоіць у сабе не адну таямніцу.

Маргарыта УШКЕВІЧ.
margo@zviazda.by

Каложскія страсці

Узнаўлялі святыню, што называецца, усёй грамадой. Значную частку грошай выдзеліў імператар Аляксандр II. Праваслаўным духавенствам быў аб'яўлены збор сродкаў на дабудову мураваных сценаў. На аб'явы ў газетах адгукнулася нямала буйных мецэнатаў і простых грамадзян. І астатнюю частку сабралі даволі хутка. Праект і каштарыс складаліся ў Пецярбургу.

Будаўніцтва вызваўся весці гродзенскі купец, які планавалі асвоіць грошы за некалькі гадоў, але неўзабаве адмовіўся ад заказу. У ходзе работ высветлілі, што схіл працягвае спаўзаць і мураваную сцяну не вытрымае. На яго ўмацаванне патрэбны новы праект. Пачалі разбірацца. Адзін з высокіх чыноўнікаў наогул выказаў прапанову перанесці царкву ў бяспечнае месца, але

супраць выказаліся прагрэсіўныя дзеячы навукі і культуры, у тым ліку гродзенскі губернатар і епіскап. У рэшце рэшт, на некалькі дзесяцігоддзяў Каложа паставілі на кансервацыю. Расходы ўзялі на сябе лесапрамыслоўцы, якія, уласна кажучы, адыгралі не апошнюю ролю ў частковым знішчэнні храма. Гэта іх плаціна пагоршыла сітуацыю з рэчымі Нёмана.

Драўляныя ці мураваныя?

Пасля спрэчак імператарская камісія спынілася на праекце, згодна з якім разбураныя сцены замянілі больш лёгкай канструкцыяй з брусчатых стоек, абштых звонку дошкамі. Дах таксама быў драўляны. На ім устанавілі купал з ажурным чыгунным пазалочаным крышам. Напрыканцы XIX стагоддзя храм узнавілі і асвяцілі. Але спрэчкі вакол старажытнай святыні не сціхлі. У пачатку XX стагоддзя менавіта духавенства ставіць пытанне

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)